

До початку XX ст. біля Бабиного Яру виник багатоконфесійний некрополь, що включав Кирилівське і Лук'янівське православні, Єврейське, Караїмське та Магометанське кладовища. Нижче них з середньовіччя розташовувалася Кирилівська церква, біля якої на початку XIX ст. була створена лікарня для душевнохворих. З середини XIX ст. тут діяли літні військові табори.

Before the beginning of the 20th century, a multi-confessional necropolis emerged near Babyn Yar. Below them, there was Kyrylivska Church standing there since the medieval times. In the 19th century, a mental hospital was established near it. Since the middle of the 19th century, this place was used for summer military encampments.

БАБИН ЯР ДО ВІЙНИ

BABYN YAR BEFORE THE WAR

19 вересня 1941 р. Вермахт увійшов до Києва. У двадцятих числах вересня почалися організовані радянськими диверсантами вибухи в Київській цитаделі та на Хрещатику. Місто палало. Це стало для окупантів зручним приводом провести показову каральну акцію, хоча винищення київських євреїв було наперед обумовлено расовою ідеологією Третього рейху.

On September 19, 1941, the Wehrmacht marched into Kyiv. After September 20, explosions in the Kyiv citadel and at Khreshchatyk started. The city was burning. For the occupation forces, this was a convenient excuse for a showcase punitive action, although the massacre of Kyiv Jews was caused, first and foremost, by the Third Reich's racist ideology.

ПОЧАТОК ОКУПАЦІЇ

BEGINNING OF OCCUPATION

У київському «котлі» потрапило в полон до 600 тис. радянських вояків. У Києві для них було створено два великих табори: у Дарниці та по вул. Керосинній. Євреїв, комуністів, політпрацівників одразу розстрілювали. Решта страждала від голоду та інфекційних хвороб. Лише у Дарницькому таборі загинуло понад 68 тис. радянських військовополонених.

The Kyiv «mousetrap» caused capture of up to 600 thousand Soviet combatants. In Kyiv, two camps were established for them: in Darnytsia and at Kerosinna street. Jews, Communists, and morale officers were executed immediately. The rest of prisoners were executed immediately. The rest of prisoners suffered from starvation and infectious diseases. In the Darnytsia camp only, over 68 thousand Soviet prisoners of war died.

ДОЛЯ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

FATE OF PRISONERS OF WAR

28 вересня 1941 р. в Києві з'явилися оголошення, в яких наказувалося всім євреям зібратися о 8 годині наступного дня на розі вул. Дегтярівської та Мельникова, біля кладовищ. Вранці 29 вересня почався невпинний рух колон євреїв з усіх районів міста. За перехрестям вул. Мельникова та Пугачова знаходилася дротяна загорожа, звідки вже не було вороття.

On September 28, 1941, announcements were posted all over Kyiv, ordering all Jews to gather at 8 a.m. on the next day near the cemeteries. In the morning of September 29, crowds of Jews were pouring here from all city districts. Behind the crossing of Melnykova and Puhacheva Streets there was a wire fence – from this point, there was no return.

ДОЛЯ ЄВРЕЇВ

FATE OF JEWS

Біля входу до Братського кладовища у євреїв відбирали гроші, коштовності та документи. У проході до Бабиного Яру стояли два ряди німців з кийками й собаками та били людей, позбавляючи їх будь-якої волі до спротиву. На майданчик у краю урвища їх змушували роздягатися догола та спускатися до яру, де клали долілиць і вбивали пострілами у потилицю.

Near the entrance to the Bratske cemetery, money, values and documents were taken from Jews. In the passage to Babyn Yar, German policemen were beating people. Then, they were forced to remove all clothes and to go down to the ravine, where they were forced to lay face down, and killed with shots to the back of their heads.

ДОЛЯ ЄВРЕЇВ

FATE OF JEWS

29 вересня 1941 р. розстріляли близько 22 тис. євреїв. Решту загнали на ніч у порожні гаражі і вбили наступного дня. Потім німці підірвали схили яру, щоб засипати тіла. Згідно з донесенням айнзатцгрупи С, лише упродовж цих двох днів у Бабиному Ярі було вбито 33 771 людину, але розстріли продовжувалися й у наступні тижні. Загалом тут було замордовано до 70 тис. євреїв.

On September 29, about 22 thousand Jews were executed. The rest of them were killed on the next day. Later, the Germans planted explosives to the slopes of the ravine to cover the bodies. According to the report of Einsatzgruppe C, only in these two days, 33,771 people were killed, but the massacre continued. In total, up to 70 thousand Jews were massacred here.

ДОЛЯ ЄВРЕЇВ

FATE OF JEWS

У Бабиному Яру та інших районах Києва нацисти знищували цілі ромські табори та окремих осілих мешканців. Вже у вересні 1941 р. три табори ромів з Куренівки були розстріляні за Кирилівською церквою. Розстрілювали їх і після розправ з євреями, наприкінці 1941 – на початку 1942 рр. Станом на 1 квітня 1942 р. міська управа нараховувала в Києві всього 40 ромів.

In Babyn Yar and in other districts of Kyiv, the Nazis massacred the entire Roma camps, and some of the settled Roma. As early as in September 1941, inhabitants of three Roma camps from Kurenivka were executed behind the Kyrylivska church. The Nazis also continued executing Roma after the massacre of Jews, in the end of 1941 – beginning of 1942.

ДОЛЯ РОМІВ

FATE OF ROMA

У вересні 1941 р. через зради німецькі спецслужби відразу викрили керівний склад комуністичного підпілля. Було арештовано понад 90 підпільників, 50 з яких загинули. У травні 1942 р. пройшла нова хвиля арештів. Німецькі спецслужби схопили і стратили близько 140, а в наступному місяці – ще 300 підпільників. Остання хвиля арештів і страт пройшла наприкінці жовтня 1943 р.

In September of 1941, the German intelligence services were able to identify all leaders of the Communist underground. Over 90 underground members were arrested. In May of 1942 it was captured and executed about 140, and in the next month – 300 more members of the underground. The last wave of arrests and execution took place in the end of October of 1943.

ДОЛЯ РАДЯНСЬКОГО ПІДПІЛЛЯ

FATE OF SOVIET UNDERGROUND RESISTANCE

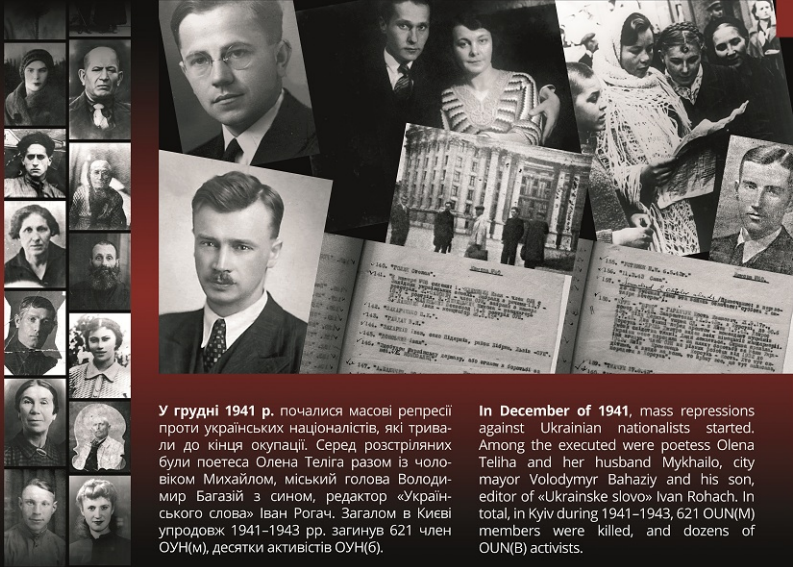
14 жовтня 1941 р. айнцакоманда 5 розстріляла 308 пацієнтів-євреїв Психіатричної лікарні ім. Павлова. 7 січня 1942 р. німці вбили за допомогою «газвагена» групу хронічних хворих пацієнтів, тіла яких закопали у Кирилівському гаї. Наступні «візити» до лікарні ім. Павлова сталися 27 березня і 17 жовтня 1942 р. Загалом тут було замордовано від 765 до 820 пацієнтів.

On October 14, 1941, Einsatzkommando 5 executed 308 Jewish patients of the Pavlov Mental Hospital. On January 7, 1942, Germans killed a group of chronic patients using a «gas van»; their bodies were buried in Kyrylivska grove. The next «visits» to Pavlov hospital were on March 27 and October 17, 1942. In total, from 765 to 820 patients were massacred by the Nazi.

ДОЛЯ ДУШЕВНОХВОРИХ

FATE OF MENTAL PATIENTS

У грудні 1941 р. почалися масові репресії проти українських націоналістів, які тривали до кінця окупації. Серед розстріляних були поетеса Олена Теліга разом із чоловіком Михайлом, міський голова Володимир Багазій з сином, редактор «Українського слова» Іван Рогач. Загалом в Києві упродовж 1941–1943 рр. загинув 621 член ОУН(м), десятки активістів ОУН(б).

In December of 1941, mass repressions against Ukrainian nationalists started. Among the executed were poetess Olena Teliha and her husband Mykhailo, city mayor Volodymyr Bahazyi and his son, editor of «Ukrainske slovo» Ivan Rohach. In total, in Kyiv during 1941–1943, 621 OUN(M) members were killed, and dozens of OUN(B) activists.

ДОЛЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

FATE OF UKRAINIAN NATIONALISTS

В окупованому Києві з колишніх гравців київського «Динамо» було створено команду «Старт». Влітку 1942 р. вона зіграла 10 матчів з українськими, німецькими і угорськими командами та в усіх перемогла. 18 серпня 1942 р. за незрозумілих обставин деякі футболісти «Старту» були заарештовані. Один з них загинув у гестапо, а трьох згодом розстріляли в Сирецькому таборі.

In the occupied Kyiv, the football team "Start" was created from the former players of the Kyiv-based team "Dynamo". In 1942, this team won 10 games with Ukrainian, German, and Hungarian teams. On August 18, 1942, under unclear circumstances, some players of «Start» were arrested. One of them died in Gestapo, three were later executed in Syrets camp.

ДОЛЯ ФУТБОЛІСТІВ «ДИНАМО»

FATE OF «DYNAMO» FOOTBALL PLAYERS

У серпні 1943 р. нацисти примусили понад 300 в'язнів Сирецького табору знищувати останки розстріляних у Бабиному Яру. Заковані в кайдани чоловіки будували печі з огорож і надгробків кладовищ, складали на них штабелями тіла та дрова і підпалювали. У ніч на 29 вересня 1943 р. частина в'язнів вирвалася на волю, але врятувалися лише близько двох десятків з них.

In August of 1943, the Nazis forced over 300 prisoners kept in the Syrets camp to destroy the remains of the massacre victims in Babyn Yar. Chained men were building furnaces, piling firewood and bodies there, and setting it all on fire. On the eve of September 29, 1943, some prisoners managed to break free, but only about two dozen of them made it to safety.

СПАЛЕННЯ ТІЛ У БАБИНОМУ ЯРУ

INCINERATION OF BODIES IN BABYN YAR

Крім двох таборів для військовополонених, у Києві діяв Сирецький концтабір, розташований поблизу Бабиного Яру. Тут утримували чоловіків і жінок, євреїв, комуністів, підпільників, партизанів, військовополонених, кримінальних злочинців. Ув'язнених використовували на важких фізичних роботах. Протягом окупації з їх числа загинуло близько 5 тис. осіб.

In addition to two camps for prisoners of war, in Kyiv, there was the Syrets concentration camp located near Babyn Yar. Here, they held men and women – Jews, Communists, underground resistance members, partisans, prisoners of war, and criminals. The prisoners were used for hard physical labor. During the time of occupation, about 5 thousand of them died.

НІМЕЦЬКІ ТАБОРИ

GERMAN CAMPS

1950 р. розпочався замив Бабиного Яру пульпою з цегельних заводів для прокладки нових вулиць і створення спортивно-паркової зони. 13 березня 1961 р. пульпа прорвала земляну дамбу і лавиною зійшла на Куренівку. Було знищено житлові будинки і трамвайне депо. За офіційними даними, загинуло 145 осіб, за неофіційними – півтори тисячі.

In 1950, the project of wash-in of the Babyn Yar ravine started – the liquid waste of local brickworks was used for this. On March 13, 1961, the waste liquid broke the earth dam, and the district of Kurenivka suffered from the mudslide. The streetcar depot and residential buildings were destroyed. According to current estimates, fifteen hundred people died due to this.

КУРЕНІВСЬКА КАТАСТРОФА 1961 р.

KURENIVKA DISASTER OF 1961

1965 р. було проведено конкурс проектів меморіалу загиблим у Бабиному Яру. Відомі митці створили кілька десятків проектів. Офіційні умови рекомендували відобразити «мужність і хоробрість радянських людей», але найкращі проекти виходили з пріоритетів цінності людського життя та скорботи за вбитими. Жоден із поданих на конкурс проектів не був підтриманий владою.

In 1965, a competition was conducted for a draft design of the memorial to those who perished in Babyn Yar. Well-known artists created several dozen draft designs. The best designs emphasized the value of human life and sorrow for the massacred. None of the designs submitted for the competition was supported by the authorities.

АРХИТЕКТУРНИЙ КОНКУРС 1965 р.

ARCHITECTURAL COMPETITION OF 1965

24 вересня 1966 р. єврейські активісти на цегляній огорожі закритого Єврейського кладовища розмістили полотнище із написом «Бабин Яр. 1941 вересень 1966». 29 вересня у Бабиному Яру відбувся «несанкціонований» мітинг, участь в якому взяли не лише євреї, а й представники української та російської інтелігенції, зокрема, Віктор Некрасов та Іван Дзюба.

On September 24, 1966, Jewish activists placed a canvas with the inscription «Babyn Yar. 1941 September 1966» on a fence around the closed Jewish Cemetery. On September 29, in Babyn Yar there was an «unsanctioned» rally attended not only by Jews, but also by some Ukrainian and Russian intellectuals, in particular, Viktor Nekrasov and Ivan Dziuba.

МІТИНГ 1966 р.

RALLY OF 1966

2 липня 1976 р. було урочисто встановлено бронзовий пам'ятник «Радянським громадянам і військовополоненим солдатам та офіцерам Радянської армії, розстріляним німецькими окупантами у Бабиному Ярі». Він став глибоким розчаруванням для єврейської громади та опозиційної української інтелігенції, адже зовсім не відповідав духу трагедії Бабиного Яру.

On July 2, 1976, a bronze monument «To Soviet citizens and prisoners of war, soldiers and officers of Soviet Army, executed by the German occupants in Babyn Yar» was solemnly unveiled. It became a deep disappointment for the Jewish community and for the oppositional Ukrainian intellectuals, as it failed to convey the spirit of the Babyn Yar tragedy.

РАДЯНСЬКИЙ ПАМ'ЯТНИК 1976 р.

SOVIET MONUMENT OF 1976

Весь час «застою» річницю трагедії Бабиного Яру єврейські активісти з усього СРСР відзначали «несанкціонованими» акціями. Радянські спецслужби всіляко намагалися їм завадити: знімали з потягів, звільняли з роботи, кидали за ґрати. Але вшанування пам'яті жертв Голокосту стало для євреїв одним з засобів проголосити свою національну ідентичність.

During the Soviet «stagnation» period, the tragedy of Babyn Yar was commemorated by Jewish activists from all over the Soviet Union. The Soviet intelligence services tried to impede them in any way: people were detained as they traveled by trains, they were fired, imprisoned. Yet, commemoration of the Holocaust became for the Jews a way to declare their national identity.

БОРОТЬБА ЗА ПАМ'ЯТЬ

FIGHTING FOR MEMORY

У 1989–1991 рр. у Бабиному Яру відбувалися спільні церемонії з ушанування пам'яті жертв Голокосту. 5 жовтня 1991 р. було відкрито Менору – пам'ятник розстріляним євреям. В офіційній церемонії взяли участь Президент України, сотні іноземних гостей, численні представники громадськості, активісти єврейського та українського рухів, багато пересічних громадян.

In 1989–1991, joint ceremonies were held in Babyn Yar to commemorate the victims of the Holocaust. On October 5, 1991, the Menorah was opened – a memorial to the massacred Jews. The official ceremony was attended by the President of Ukraine, hundreds of foreign guests, activists of Jewish and Ukrainian movements, and many common people.

БАБИН ЯР НА ПОЧАТКУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

BABYN YAR DURING EARLY UKRAINIAN INDEPENDENCE

Почесне звання «Праведник народів світу» за спасіння євреїв під час Голокосту отримали 2,5 тис. українців, у т.ч. 150 киян. Це були жителі окупованої України – літні люди, жінки і діти. Часто євреїв переховували великі сім'ї або багато сусідських родин. Серед рятівників були люди різних національностей: українці, росіяни, поляки, білоруси, татари, вірмени, греки, німці.

An honorary title «Righteous Among the Nations» for saving the Jews during the Holocaust was awarded to 2.5 thousand Ukrainians, including 150 residents of Kyiv. These were elderly people, women, and children. Often, Jews were hidden by large families or many neighboring families. The rescuers were people of different ethnic backgrounds: Ukrainians, Russians, etc.

ПРАВЕДНИКИ НАРОДІВ СВІТУ

THE RIGHTEOUS AMONG THE NATIONS